

Fejezetek a karthauzi rend kutatástörténetéből

A karthauzi rend a középkori Magyarországon nem alkotott nagy közösséget, hiszen ha nem számoljuk a szinte porrá rombolt első lakhelyüket, négy kolostoruk működött a középkor során magyar földön. Mályusz Elemér hívta fel a figyelmet arra,¹ hogy Ausztriával, Karintiával, Tirollal, Morvaországgal és Csehországgal együtt a felnémet tartományba tartoztak a magyar kolostorok, viszont kis számuk ellenére nem feledkezhetünk meg nemzetközi kapcsolataikról; főleg vizitátoraik jelenlétéről. James Hogg munkájából kiindulva Michal Slivka részletezte, hogy az 1355-ben alapított *Provincia Alemaniae Superioris* tartományban a magyar kolostorok közül Lövöld és Tárkány perjelei tartózkodtak gyakran külföldön, valamint a hazai utakat legtöbbször Seitz, Pleterje, Mauerbach, Geirach, Prága, Brno és Dolany előljárói járták.²

A Magyar Királyság területén először 1238-ban történt kísérlet a karthauziak letelepítésére,³ amikor az Ercsi szigetén lévő egykori bencés kolostort adományozták nekik.⁴ Valószínűleg a tatár pusztításnak köszönhetően nem maradtak hazánkban a szerzetesek, mivel 1253-ban IV. Ince pápa a toplicai ciszterci kolostor apátját bízta meg Ercsi kolostorának újbóli benépesítésével. Adataink hallgatása miatt erről az apátságról nem tudunk sokat. Petrovics István egyik tanulmányában ugyan megemlíttette a kolostor helyzetét,⁵ de konkrét adatokat csak Hervay Levente munkája tartalmaz: a szerző a ciszterci renddel kapcsolatos források mellett publikálta azokat is, amelyek a bencések és a karthauziak jelenlétét bizonyítják.⁶ Török József megpróbált magyarázatot adni arra, miért jöttek karintiai szerzetesek hazánkba,⁷ megkapták ugyan Ercsi elpusztult nemzetségi monostorát, de nem valószínű, hogy a monasztikus élet is elkezdődött a romos épületekben – szerzetesek helyett a tatárok jelentek meg a falak között.

A romantikus történetírás által az egyes kolostorokról alkotott képet azonban alapos kritikával kell szemlélnünk. Ide tartozik a tatárokról szóló hagyomány is, a karthauziakkal kapcsolatban viszont a Letánfalvi Szirt mindhiába való ostromlása érdekes. A szerzetesek életében nem a pusztítás mértéke mérvadó – bár meg kell

* Ezúton szeretnék köszönetet mondani Németh Gábornak, a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár vezetőjének az évek óta tartó együttműködésért és a munkám során nyújtott segítségéért.

¹ MÁLYUSZ 2007. 238.

² SLIVKA 2005. 60. Bővebben a tartományba tartozó kolostorokról: NÉMETH 1993. 367. Legújabbán WITKOWSKI 2011. Nem csak idegen, főleg német származású szerzetesek látogatták a kolostorokat, hanem magyar karthauziak is kerültek távoli országokba. Ismert például, hogy Budai Pál egy ideig a gmundeni kolostor perjeleként szerepelt. MÁLYUSZ 2007. 238.

³ A karthauziak magyarországi működéséről az utóbbi években megjelent szaklexikonok sem feledkeztek meg: MAROSI-SÓMEGI 1994.; TÖRÖK 2006.; PUSKELY 1995. 514–520.; PUSKELY 1998. 621–629.

⁴ THEINER 1859. 292.

⁵ PETROVICS 1981. 41.

⁶ HERVAY 1984. 98–100.; ENTZ 1965. 241–246. az ercsi bencésekről szóló tanulmányában megemlékezett a karthauzi szerzetesekről is; PITI 1994.; VIDA 2012.

⁷ TÖRÖK 2003. 177–183.; TÖRÖK 1990. 202.; TÖRÖK–LEGEZA 2001. 63.

jegyezni, hogy a szlovák szakirodalom egyik gyakran felbukkanó elmélete szerint nem valószínű a Szepesség tatárok általi feldúlása –, hanem az események következményei. Erre hívta fel a figyelmet Michal Slivka régész is a menedékszírti kolostorról szóló munkájában.⁸ Ebben megpróbálkozott a kolostoralapítás körülményeinek bemutatásával. Gondolatait, eredményeit több szakmai fórumon is közölte, ennek ellenére a mai napig nem született meg a kolostor történetének monografikus feldolgoása. A 13. századi eseményeknek köszönhetően nem csak a Magyar Királyság, de a szomszédos vidékek fél évszázados hadi készültsége során olyan események játszódtak le, amik befolyásolták a további történéseket. A szepességi németek is nagy vállalkozásba kezdtek – a Letánfalvi Szirten található erődítmény kiépítése oly sok energiájába került a vidéknek, hogy le kellett állni a Káposztafalva közelében lévő zöldhegyi Marcel várának építésével is.⁹ A szászok minden erejüket erre az építkezésre fordították, amelynek eredményét Menedékkőnek nevezték el.¹⁰ A megmenekülés, vagy isteni védelem emléke már a 13. század folyamán a hely „megszentelt toposzát” alakította ki, amit egy szerzetesrend megtelepítése tett véglegessé.¹¹ A szászok több évtizedes munkájának köszönhetően 1299. december 19-én Jakab szepesi prépost kibocsáthatta a menedékkői karthauzi kolostor alapítólevelét.¹²

A rend több mint 250 éves működése maradandó nyomot hagyott a Szepesség településképén és gazdasági viszonyaiban is, hiszen a letelepült szerzetesközösség, nem sokkal alapítása után, létrehozta Vöröskolostornak nevezett leánykolostorát.¹³ Ez lehet az egyik oka annak, hogy a kutatók gyakran emlegetik a karthauziakat, mint a terület jelentős birtokainak tulajdonosait. Fontos szempont, hogy a Dunajec folyó melletti kolostor levéltára viszonylag egészben fennmaradt egységet alkot, tehát a szerzetesek hagyatékának köszönhetően a régió egyéb történései is kiegészíthetők. Nem csak saját okleveleik maradtak ránk, hanem az alapító menedékszírti kolostor anyagának nagy része is. E hagyaték feldolgozásával foglalkozik Vladimír Rábik,¹⁴ aki már korábban is írt a renddel kapcsolatos oklevelekről és pecsétéről, és bemutatta a két karthauzi központ perjeleinek helyzetét.¹⁵ Menedékszírt esetében az első keltezett pecsétlenyomat Márton perjel nevéhez köthető, a mezőn Keresztelő Szent János feje látható. 1484-ből maradt fenn, de maga a konventi pecsét ma már hiányzik az oklevélről. A Dunajec melletti kolostor esetében szintén 1484-ből ismerjük az első pecsétet, ám ez sem a konventé, hanem Lukács nevű perjelüké volt.¹⁶

⁸ SLIVKA 5.

⁹ Erre 1250 körül került sor, a várról szóló későbbi forrásokban csak megállapították, hogy az építkezést többé nem is folytatták. A vár további sorsáról bővebben: RÁBIK 2003A. 307–324., ismertetve a korábbi szakirodalmat is.

¹⁰ „De nekem oltalmam lett az Úr, és menedékem sziklája az én Istenem.” Zsolt. 94, 22.

¹¹ Az első kápolnáról bővebben: SLIVKA 2003. 434.

¹² KOSZTA 1994A.

¹³ KOSZTA 1994B.

¹⁴ RÁBIK 2007. 8–22.

¹⁵ RÁBIK 2001.

¹⁶ A szerző már korábbi munkáiban is foglalkozott a szepességi karthauziak pecsétjeivel: RÁBIK 2003B. 333., 335–336.

A (cseh)szlovák szerzők közül először Matúš Pajdušák foglalkozott az első szepességi karthauzi kolostorral.¹⁷ A szerző részletezte a Szepesség történetét, a magyarok bejövetelét, a lándzsás nemesek lakta falvak sorsát. Külön figyelmet szentelt a szászoknak, azok törvényeinek és életvitelüknek, nem feledkezett meg a *fraternitas*ról sem.¹⁸ Pajdušák a sásákhoz hasonlítja a tatárokat („fű sem terem ott, ahova betették lábukat”), egyedül a hegyekben tudtak megmenekülni a lakosok. Jordán *comes*nek tulajdonítja, hogy megmenekítette a Szepesség népét, aki a vész után fából készült kápolnát emeltetett a hegyen. Ezután IV. Béla idegen földre küldte őt, hogy újra betelepítse a területet. Több kolostor is épült a 13. század második felében, de isteni csapások érték a népet, egészen addig, míg a németek lakta vidékekről karthauzi szerzetesek nem jöttek a Szepességbe.¹⁹ Pajdušák az írását nem látta el lábjegyzetekkel, de egyértelműen a Wagner által összeállított kötetekből indult ki.²⁰

A menedékszírti karthauzi kolostorral legtöbbet annak feltárója, Michal Slivka foglalkozott. Több publikációjában megemlítette a létesítményt, például a Szepesség krisztianizációjával, vagy a keleti megyék rendházaival, más egyházi intézmények (kolostorok, káptalan) birtokaival kapcsolatban.²¹ Első tanulmányát még hallgató korában publikálta.²² Ebben jelezte, hogy a terület még feltárára vár, vázolta a kolostor megépülése előtti korszakot. A szisztematikus feltárás csak majd másfél évtizeddel később indult el, így Slivka későbbi munkái pontosabb információkat tartalmaznak.

Németh Péter a terület benépesítésével foglalkozó irodalmat is bemutatta. Úgy gondolta, nem véletlen, hogy először szász környezetben alapítottak hazánkban karthauzi kolostort.²³ Felsorolta az első adományokat, ismertette a birtokviszonyokat, ezeket különböző kategóriákba osztotta – ajándék, csere, vétel, zálog – aminek köszönhetően áttekinthető képet kapunk a kolostor anyagi helyzetéről.²⁴ Martin Homza pozsonyi történész a kolostorok alapításának időszakát mutatta be röviden,²⁵ míg Henryk Ruciński a későközépkori tevékenységükkel foglalkozott.²⁶

A szepességi kolostoroknak akadtak lelkes támogatói, közülük is kiemelkedik Szapolyai István nádor (1492–1499) felesége, Hedvig, akiről Stanisław A. Sroka krakkói történész monográfiát publikált. A kötet bemutatja a korabeli

¹⁷ A kolostor használt neveinek felsorolása után (Schauberg, Látókő, Menedékszírt) tájékoztatja az olvasót arról, hogy még mindig láthatóak annak maradványai, ezért a nép az egész hegyet Kolostorhelynek (*Klástorisko*) nevezte el. PAJDUŠÁK 1924. 29.

¹⁸ PAJDUŠÁK 1924. 3.

¹⁹ Márton zsákóci pap stájerországi útjának sikereként könyveli el, hogy a rend tagjai elfogadták a menedékszírti alapítás lehetőségét. PAJDUŠÁK 1924. 4–7.

²⁰ WAGNER II. 1774–78.

²¹ SLIVKA 1998A. 77–88.; SLIVKA 1991. 101–116. A patrocíniumokról sem feledkezett meg: SLIVKA 2006. 102., 117.; SLIVKA 1996. 197. Egyik legfigyelemreméltóbb tanulmánya a Szepesség egyházi struktúrájáról szól, ahol megpróbálta összefüggésbe hozni az egyes templomok és kolostorok kapcsolatát: SLIVKA 2003. 419–445.

²² SLIVKA 1991. 261–280.

²³ NÉMETH 1998. 263–264.

²⁴ NÉMETH 1998. 265–269.

²⁵ HOMZA 2009. 268–272.

²⁶ RUCIŃSKY 2009. 413–419.

Magyar Királyságot, a Piastokat és a Szapolyai családot is. Röviden megemlékezett Hedvigről, mint mecénásról, aki a Jagellók uralkodása alatt a szepességi templomok és kolostorok megmentője volt.²⁷ A lengyel szakember megemlítette, hogy Hedvig nem sokkal férje halála után két mellékoltárt adományozott a menedékszírti karthauzi kolostornak. Hedvig további adományairól Veronika Kuchárska számolt be részletesen.²⁸

Más szerzők is kitértek néhány mondat erejéig a karthauziakra, így Ján Vencko a több kiadást megélt savnyiki ciszterciekről írt könyvében azok birtokaival kapcsolatban emlékezett meg róluk; Pirhalla Márton a prépostság bemutatása során nem kerülhette meg a rendet, de Fekete Nagy Antal számára is kulcsfontosságúak voltak.²⁹ Az újabb kutatás sem hanyagolta el őket, s természetesen Romhányi Beatrix is felvette őket katalógusába.³⁰ Ján Endrödi a Berzeviczy családról³¹ és Štefan Lenčíš a Drugetekről írt tanulmányai is szorosan kötődnek a témához.³² Legújabban Miloš Marek foglalkozott a szász lakosság betelepülésével és az ezt követő eseményekkel,³³ de a karthauziakról szóló beszámolókkal találkozhatunk a műemlékvédelmi hivatal folyóiratának oldalain is.³⁴ A szepességi kolostorokkal James Hogg salzburgi történész is foglalkozott, aki a 2003-ban Menedékszírtzen zajlott konferenciára elküldött tanulmányában a két kolostor életét mutatta be az 1321. és 1499. évek közötti generális káptalanok feljegyzései alapján.³⁵ A *Historia foundationis Lapidis Refugii*³⁶ és egyéb írásos emlékek is információkkal szolgálnak az utókor számára a szepességi kolostorok alapításáról és működéséről³⁷ – ezek közé tartozik a közismert Lócsei krónika is.³⁸

Szokatlanak mondható, hogy az anyakolostortól távoli országban egy földrajzi, közigazgatási egységen belül a rend két kolostort hozzon létre. Ez viszont megtörtént a Szent Antal völgyében található lechnici, vagy dunajeci *monasterium* esetében.³⁹ Michal Slivka röviden ismerteti, hogy nem csak a kolostor

²⁷ SROKA 2005. 63–69.

²⁸ KUCHÁRSKA 2006. 243–252.

²⁹ VENCKO 1927. 358.; PIRHALLA 1899. 585.; FEKETE 1934. 377.

³⁰ ROMHÁNYI 2000. 23., 41–43., 67., 71.

³¹ ENDRÖDI 2006. 43–57.

³² LENČIŠ 2003. 367–379.

³³ MAREK 2003. 353–367.

³⁴ REPČÁK 1954. 66–69. röviden összefoglalta a kolostor középkori történetét, de tanulmányában főleg az épületegyüttes 16–18. századi sorsával foglalkozott. MENCL 1954. 69–74. a mai is látható épületek leírását tartalmazza.

³⁵ HOGG 2004. 421–452.

³⁶ WAGNER III. 1774–78. 69–79. (*Anonymi Carthusiani: Fundatio Lapidis Refugii, seu monasterii beati Johannis Baptistae*)

³⁷ TÖRÖK 1990. 100. A krónikával több szerző is foglalkozott: DEDEK 1889. 258.; PAJDUŠÁK 1924. 29.; FEKETE 1934. 377.; SOPKO 1974. 114–120.; SEBESTYÉN 1988. 538.; TÖRÖK 1990. 202.; SLIVKA 1993. 53–62.; SLIVKA 1998b. 59–71.; SOPKO 1998. 114–115.; NÉMETH 1998. 263–272.; SROKA 2005. 131.; MÁLYUSZ 2007. 456.; ŠEDIVÝ 2009. 483–520. A 16. században alkotó szerzetes krónikájából értesülhetünk arról is, hogy az alapítást követő tavasszal megjelent a Szepességben András szerzetes néhány társával együtt, hogy felügyeljék a szigorú előírások alapján felépítendő komplexum megszületését. Seitzből érkeztek, ami a mai Szlovéniában lévő Žiče kolostorának felel meg.

³⁸ SEBESTYÉN 1988. 538.; HAIN 1910. 400.

³⁹ A kolostor alapításáról közelebbről WAGNER 1774–78. III. 173–195.

keletkezésének körülményeit fedi homály,⁴⁰ hanem arról is értesít, hogy régészeti feltárása sem mondható teljesnek, így sok kérdés tisztázatlan maradt.⁴¹

Miroslav Števík, az Ólublíói Múzeum történésze is foglalkozott a karthauziak történetével, pontosabban a dunajeci kolostorral.⁴² Könyvét a Szepesség bemutatásával kezdte. Jelezte, hogy a hagyomány és a régebbi szakirodalom alapján Szent Antal völgyében már a karthauziak megjelenése előtt laktak remeték, de a régészeti feltárások ezt mindeddig nem tudták alátámasztani.⁴³ A Berzeviczy családon kívül kiemeli a Drugetek fontos szerepét a kolostor életében. Števík a könyvének további oldalain a rend mindennapjairól írt, beszámolt Vöröskolostor végnapjairól, majd a kamalduliak bejövételéről is.

A kolostor története a fiatal történészeket is megihlette, közéjük tartozik Michal Buchta, aki a Nagyszombati Egyetemen 2005-ben védte meg Vladimír Rábik által vezetett, Vöröskolostorról szóló szakdolgozatát.⁴⁴ Munkájának első fejezetében a rend létrejöttét és a szerzetesek szepességi letelepülését taglalta. A kolostor történetét szakaszokra osztva vizsgálta, kitért a kamalduli szerzetesek idejére is. Rövid áttekintést adott a könyvkultúráról, amivel már Vševlad Gajdoš ferences rendi szerzetes is foglalkozott.⁴⁵

A dunajeci kolostor múltjáról legújabban Vladimír Rábik írt.⁴⁶ A kolostor alapítását regionális szinten vizsgálta. Leírta a legbefolyásosabb szepességi családok viszályait és részletezte Kakas mester cselekedeteit is, akinek egy hidegvérrel elkövetett gyilkosság miatt a dunajecin kívül további öt kolostort kellett volna alapítania. Rábik arra próbált fényt deríteni, mikor történt pontosan a második szepességi kolostor alapítása és ebben milyen szerepet vállalt az említett Kakas mester, aki Lechnic falut Márton menedékszíri perjelnek adományozta.

A Magyar Királyság szívében is alapítottak karthauzi kolostort, pontos időpontról ugyan nehezen beszélhetünk, de a legvalószínűbben erre 1330 és 1332 között került sor, amikor Egertől nem messze Segedelemvölgy vált a rend otthonává. 1887-ben publikálta Kandra Kabos a tárkányi néma barátokról szóló tanulmányát, tehát az még a Dedek Crescens Lajos által írt monográfia előtt látott napvilágot.⁴⁷ Az alapító Miklós püspök szándékairól sincs pontos adat. Kandra szerint előfordulhat, hogy saját lelki üdvéért telepítette le a közelben a karthauziakat, de annak a lehetőségét sem veti el, hogy a püspök azért hívta be a szerzetet, hogy könyvek másolásával gyarapítsák könyvtárát.⁴⁸ Fontosnak véli a szerzetesek gyógyító tevékenységét, megemlíti a karthauzi likőr hatásait és a tárkányi gyógyfürdő jelentőségét is.

⁴⁰ Az alapító családjával és a karthauzi szerzetesek birtokaival kapcsolatban: RÁBIK 2006. 36–39. Wagner foglalkozott a kolostor perjeleivel is, publikálta azok névsorát: WAGNER 1774–78. III. 173–195. (*Series priorum de Lechnicz, seu de Valle s. Antonii ordinis Carthusianorum*)

⁴¹ SLIVKA 1996. 209–210.

⁴² ŠTEVÍK 2007. 39.

⁴³ ŠTEVÍK 2007. 6.; Vöröskolostor karthauziak előtti korszakáról bővebben: KÜTNIK 1966. 176–194.

⁴⁴ BUCHTA 2005. 77.

⁴⁵ GAJDOŠ 2009. 87–101.

⁴⁶ RÁBIK 2011. 92–104.; KOSZTA 1994c.

⁴⁷ KANDRA 1887. 3–28.

⁴⁸ KANDRA 1887. 7–8.

Németh Péter szintén foglalkozott a tárkányi kolostor történetével. Felsőtárkány településtől északra megtalálták az egykor hatalmas épületegyüttes romjait, bár annak régészeti feltárása a mai napig nem történt meg.⁴⁹ A vonatkozó szakirodalmon kívül publikálta az 1929–1930-ban előkerült romok alaprajzát is. Kitért Tárkány alapításának részleteire is, miszerint Kandra Kabos a néphagyományra támaszkodva azt II. Miklós püspök nevéhez kötötte és annak dátumát 1346 utánra tette. Ebből az adatból indult ki Dedek Crescens Lajos is, bár a kolostor első hiteles okleveles említése csak 1424-ből ismeretes.⁵⁰ A szerző a tárgyi emlékek rajzainak publikálása és a kolostor építési fázisainak leírása mellett a generális káptalan feljegyzéseiben szereplő említésekkel is foglalkozott.

A 14. századi Magyarország királyi alapítású karthauzi teleppel is büszkélkedhet, Lövöld létrejöttét ugyanis I. Lajos uralkodónak köszönheti.⁵¹ Magáról a kolostorról már értesülünk korábbi oklevelekből is, de az alapító okmány csak 1378-ban kelt Demeter zágrábi püspök, királyi kancellár hivatalában.⁵² Ennek a kolostornak a történetén keresztül lehet a legjobban bemutatni, hogy a hazai karthauziak nem álltak teljesen nyugati befolyás alatt. Igaz, első perjelük Seitzből került a Veszprém közeli intézmény élére, de már annak alapításakor több hazai szerzetes is lakott falai között. A legmagyarabb kolostorként szokták emlegetni, mivel a pálosok közül sokan karthauzi szerzetesnek álltak.⁵³

A kolostor rövid történetét Zsiray Lajos is feldolgozta, külön figyelmet szentelt az alapításnak és a legbefolyásosabb adományozók személyének.⁵⁴ Írásának fontos eleme, hogy közzétette Rómer Flóris 1860-ban készült rajzait az általa felfedezett márvány leletekről.

Lövöld régészeti emlékeit Németh Péter is tárgyalta.⁵⁵ Megjegyezte, hogy a létesítmény felkeltette néhány kutató figyelmét – Mátray Gábor, Rómer Flóris, Jancsik Ede, Rupp János, Sörös Pongrác –, de a rendtörténettel foglalkozó szakemberek a mai napig hiányolják a magyar karthauziakkal kapcsolatos publikációkat. Németh korrigálta Dedek Crescens Lajos adatait, ismertette az első okleveles említéseket. Mályusz Elemér gondolatmenetéből kiindulva választ keresett arra, hogy Lajos király miért alapított karthauzi kolostort: a pálosok életének felpeszdtítéséért szigorúbb szabályok alapján élő szerzetesek által, avagy az Anjou családi birtokokon jelenlévő rendtagok és ezáltal a királyi család tagjainak lelki üdve miatt?⁵⁶

Néhány évvel később Csengele Péter és Gere László is publikálták dolgozatukat a városlödi karthauzi kolostor kutatásáról.⁵⁷ A szerzőpáros, miután áttekintést adott a rend magyarországi történetéről, régészeti szempontból vette

⁴⁹ NÉMETH 1967. 73–86.

⁵⁰ NÉMETH 1967. 74–75.; KANDRA 1887. 10.; DEDEK 1889. 133.

⁵¹ DEDEK 1889. 137–273.; A kolostor rövid történetéről és régészeti leírásáról: CSENGELE–GERE 1996. 53–84.; HOGG 2004. 79–153.; KUBINYI 1999. 239–241.; KOSZTA 1994D.

⁵² „in quadam valle seu loco iuxta oppidum nostrum Leweld vocatum... quem locum vallem Sancti Michaelis in nomine Domini appellamus.” ZSIRAY 1978. 19.; NÉMETH 1993. 370.

⁵³ MÁLYUSZ 2007. 238.; KOROKNAI 1960. 26.; DEDEK 1889. 143.

⁵⁴ ZSIRAY 1978. 19–23.

⁵⁵ NÉMETH 1993. 367–382.

⁵⁶ NÉMETH 1993. 370.; MÁLYUSZ 2007. 239.

⁵⁷ CSENGELE–GERE 1996. 53–81.

nagyítója alá az objektumot, írásuk meghatározó része a fennmaradt tárgyi emlékek vizsgálatából áll. A külföldi szakemberek számára sem ismeretlen Lövöld, a rendtörténész James Hogg a generális káptalan feljegyzései alapján mutatta azt be.⁵⁸

A 15. század során történt még egy kísérlet karthauzi kolostor alapítására. Ekkor a premontreiek által elhagyott váradhegyfoki épületegyüttest kapták volna meg, de ez nem zajlott le sikeresen. A huszita és török pusztítások után nem sikerült a rendet újra letelepíteni magyar földön, bár a karthauziak emléke nem tűnt el nyom nélkül. Egykori birtokaik a későbbiekben is felbukkantak különböző perekben. Vöröskolostort kamalduli szerzetesek lakták egészen megszüntetésükig. Utolsó lakóinak egyikéhez fűződik a karthauziak krónikájának megírása a keleti szlovák nyelvjárásra fordított Biblia mellett, amelyből értesülhetünk a kolostor utolsó néma barátjainak keserű sorsáról.⁵⁹

A karthauziaknak fénykorukban nem voltak jelentős anyagi gondjaik, kulturális tevékenységük sem szenvedett hiányt. A lelkipásztorkodás nem volt megengedett a számukra, mégis nagy irodalmi kincset hagytak ránk. „Isten ígéjét kézzel terjesztették,” kódexeket, liturgikus könyveket másoltak, nagy szerepük volt a misztikus irodalom fellendítésében.⁶⁰ Könyveikkel, azok szerepével az egyes közösségek életében több szerző is foglalkozott, főleg Mezey László, Madas Edit és Monok István munkássága jelentős.⁶¹ Kitértek arra is, hogy a merfedékszirti karthauziak több ízben adományoztak könyveket a lechnici kolostornak, tehát nem csak a legszükségesebb olvasnivalóval látták el leánykolostorukat.⁶² Egy 1338-as könyvadomány tartozik a legjelentősebbek közé, amivel legújabbban Juraj Šedivý pozsonyi történész foglalkozott. A szerzőt a szepességi könyvkultúrával kapcsolatos kutatásai során figyelmeztette Vladimír Rábik, hogy az érintett oklevelek eddig helytelenül feloldott keltezéssel éltek a szakmai köztudatban.⁶³ Šedivý részletesen beszámolt a megmaradt kódexekről is, Mályusz Elemér gondolatmenetét bővítve⁶⁴ hosszabban írt a krakkói egyetem diákjaitól ajándékba kapott kéziratokról, valamint a Lengyelországba került liturgikus könyvekről is.⁶⁵

Lövöldről is biztosan tudjuk, hogy rendelkezett könyvtárral. I. Mátyás király lövöldi látogatása során nem csak könyveket adományozott a szerzeteseknek, de

⁵⁸ HOGG 1994. 79–153.

⁵⁹ Ha a felnémet provinciába tartozó kolostorok megszűnésének dátumát vizsgáljuk, feltűnő, hogy azok vesztét a huszita háborúk, a török hódítás, a reformáció hódítása és II. József intézkedései okozták, levéltáraik és könyvtáraik szétszóródtak és az épületek nagy része is rövidesen pusztulásnak indult. NÉMETH 1993. 367.

⁶⁰ SZABÓ 1981. alapján betekintést nyerhetünk a szerzetesek mindennapi olvasási szokásaiba.

⁶¹ MADAS–MONOK 2003.; MADAS 1985.; MADAS 2002.; MADAS–HORVÁTH 2008.; MEZEY 1963.

⁶² MADAS–MONOK 2003. 59.

⁶³ A régebbi szakirodalom 1352-es keletűnek kezelte az 1338-ban kiadott oklevelet: MEZEY 1963. 73–74. Az oklevél egyik kiadása: WAGNER 1774–78. III. 179–180. vö. RÁBIK 2007. 10. A datálásról és a könyvkultúráról: ŠEDIVÝ 2009. 496.

⁶⁴ MÁLYUSZ 2007. 238.; ŠEDIVÝ 2009. 483–520.

⁶⁵ MADAS–MONOK 2003. 58. A könyvek között megtalálható például a krakkói egyetem egyik teológiai professzorának a kódexe is: ŠEDIVÝ 2009. 504.; MEZEY 1963. 75. Sajnos, Vöröskolostor történetét figyelembe véve, a megmaradt kéziratok mindegyikéről nem lehet pontosan megállapítani, hogy azok melyik szerzetesi közösség tulajdonában álltak – Menedékszirt elpusztulása után a karthauziak a Dunajec folyó közelében élő testvéreikhez menekültek.

pénzt is egy könyvtár megépítésére. A jelentős donáció oka az volt, hogy a királyt feleségével és kíséretével együtt néhány napra vendégül látták a kolostor falain belül. Erről is még több lövöldi könyvről Koroknay Éva és Németh Péter számoltak be tanulmányaikban.⁶⁶

A magyar karthauzi szerzetesek legismertebb és egyben legjelentősebb kézírata a lövöldi néma barát kézírata, amit ismertetőjéről Érdy-kódexnek neveztek el. A magyar nyelven írt művet bátran nevezhetjük kompilátumnak, mégsem veszít szemernyit sem eszmei értékéből.⁶⁷ A kézirat ma az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonát képezi.⁶⁸ A terjedelmes mű az elmúlt évszázad során teológusok, irodalmárok és történészek sorának biztosított kutatási lehetőséget.⁶⁹

Az egykori magyar karthauzi kolostorok jelentőségét jól mutatja, hogy a szakemberek a mai napig foglalkoznak azok történetével. Jól példázza ezt a Szepesi Káptalan területén 2007-ben „Central European Charterhouses in the Family of the Chartusian Order” címen rendezett konferencia. Az elhangzott előadások a rend salzburgi központjának sorozatában jelentek meg.⁷⁰ Rafal Witkowski poznai történész pedig a közép-európai karthauzi kolostorokról írt és beszámolt a felnémet tartományba tartozó többi területről is.⁷¹

A magyar karthauzi kolostorok történetének teljes feldolgozására azonban a mai napig nem került sor. Biztosan állíthatjuk, hogy a néma barátok múltja még sok kincset rejtget.

BIBLIOGRÁFIA

- BÁN 1976. = BÁN IMRE: *A Karthausi Névtelen műveltsége*. Budapest, 1976.
 BUCHTA 2005. = BUCHTA, MICHAL: *Kartuziánsky kláštor v Lechnici. Červený kláštor*. (Szakdolgozat.) Nagyszombat, 2005.
 CAVALLO–CHARTIER 2000. = CAVALLO, GUIGLIELMO–CHARTIER, ROGER: *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Budapest, 2000.
 CSENGELE–GERE 1996. = CSENGELE PÉTER–GERE LÁSZLÓ: Előzetes jelentés a városlódi karthauzi kolostor kutatásáról. *Műemlékvédelmi Szemle* 1 (1996) 53–84.
 DEDEK 1889. = DEDEK CRESCENS LAJOS: *A karthausiak Magyarországon*. Budapest, 1889.
 DIENES 1961. = DIENES ERZSÉBET: Az Érdy-kódex keletkezésének ideje. In: *In memoriam Gedeon Mészöly*. Szerk. BÁLINT SÁNDOR. Szeged, 1961. 175–178.

⁶⁶ Ennek a látogatásnak az emlékét többek között egy „lövöldi Corvina” is őrzi. „*Iste liber est domus vallis Sancti Michaelis Archangeli in Leweld ordinis Cartusiensis. Emptus eidem domui per inclitum regem Mathiam Anno domini 1480, quo anno cum domina regina Beatrice, contorali sua visitavit et pernoctavit in predicto claustro in festo Conversionis Sancti Pauli... Post emit plures libros et donavit plura ad edificia piscine in alia Leweld et ad edificum librerie et plura gratuita domui fecit.*” KOROKNAY 1960. 25–34.; ZSIRAY 1978. 21.; NÉMETH 1993. 373.; HORVÁTH 2011. 110.

⁶⁷ A hasonló céllal készült kéziratokkal kapcsolatban: CAVALLO–CHARTIER 2000. 115–135.; TARNAI 1984. 281.

⁶⁸ A kódex első publikálása: ÉRDY 1876., második kiadása: MADAS 1985. A kézirat digitalizált formában megtalálható a világhálón is: <http://sermones.elte.hu/erdy/img/index.html>

⁶⁹ Az Érdy-kódex gazdag szakirodalommal rendelkezik, lásd DEDEK 1889. 258.; DIENES 1961. 175–178.; KOROKNAY 1973. 125.; BÁN 1976. 137.; MADAS 1985. 602.; MADAS 2002. 256.; MADAS–HORVÁTH 2008. 463.; VIDA 2011. 213–223. (az összegyűjtött szakirodalommal együtt)

⁷⁰ HOMZA–KUCHARSKÁ–KUZMOVÁ–RÁCOVÁ 2008. 276.

⁷¹ WITKOWSKI 2011.

- ENDRÖDI 2006. = ENDRÖDI, JÁN: K genealógii a názvu rodu Berzeviczy. *Annales Historici Presovienses* 6 (2006) 43–57.
- ENTZ 1965. = ENTZ GÉZA: Az ercsi bencés monostor. *Művészettörténeti Értesítő* 14 (1965) 241–246.
- ÉRDY 1876. = *Erdy codex I–II*. Szerk. VOLF GYÖRGY. Budapest, 1876.
- FEKETE 1934. = FEKETE NAGY ANTAL: *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása*. Budapest, 1934.
- GAJDOŠ 2009. = GAJDOŠ, VŠEVLAD JOZEF: Doklady o knižnej kultúre kartuziánov na Slovensku. In: *V tichu kláštorov a knižníc*. Ed. GAJDOŠ, VŠEVLAD JOZEF. Bratislava, 2004. 87–101.
- HAIN 1910. = *Hain Gáspár löcsei krónikája*. Szerk. BAL JEROMOS–FÖRSTER JENŐ–KAUFFMANN AURÉL. Lócse, 1910.
- HERVAY 1984. = HERVAY, FERENC LEVENTE: *Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria*. Roma, 1984.
- HOGG 1994. = HOGG, JAMES: The Charterhouse of Lövdö as Seen in the Acta of the Carthusian General Chapter. *Analecta Carthusiana* 223 (2004) 79–153.
- HOGG 2004. = HOGG, JAMES: Daily Life in the Charterhouses of Lethenkov and Lechnitz in the Late Middle Ages as Seen in the Acta of the Cartusian General Chapter. *Archaeologia Historica* 29 (2004) 421–452.
- HOMZA–KUCHARSKÁ–KUZMOVÁ–RÁCOVÁ 2008. = *Central European Charterhouses in the Family of the Chartusian Order*. Eds. HOMZA, MARTIN–KUCHARSKÁ, VERONIKA–KUZMOVÁ, STANISLAVA–RÁCOVÁ, NAĎA. Levoča–Salzburg, 2008.
- HOMZA 2009. = HOMZA, MARTIN: Včasnostredoveké dejiny Spiša. In: *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I*. Eds. HOMZA, MARTIN–SROKA, STANISLAW A. Bratislava–Kraków, 2009. 125–327.
- HORVÁTH 2011. = HORVÁTH RICHÁRD: *Iteneraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–1476–1490)*. Budapest, 2011.
- KANDRA 1887. = KANDRA KABOS: A segedelemvölgyi karthauziak Tárkány mellett. In: *Adatok az egri egyházmegye történetéhez II*. Szerk. KANDRA KABOS. Eger, 1887. 3–28.
- KOROKNAI 1960. = KOROKNAI ÉVA: A lövdödi karthauzi kolostor kötéseiről. *Esztergom Évlapjai* 1 (1960) 25–34.
- KOROKNAI 1973. = KOROKNAI ÉVA: *Magyar reneszánsz könyvkötések*. Budapest, 1973.
- KOSZTA 1994A. = KOSZTA LÁSZLÓ: Menedékszirt. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 451.
- KOSZTA 1994B. = KOSZTA LÁSZLÓ: Lechnic. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 401–402.
- KOSZTA 1994C. = KOSZTA LÁSZLÓ: Felsőtárkány. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 218.
- KOSZTA 1994D. = KOSZTA LÁSZLÓ: Lövdö. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 417.
- KUBINYI 1999. = KUBINYI ANDRÁS: Mátyás király és a monasztikus rendek. In: KUBINYI ANDRÁS: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Budapest, 1999. 239–248.
- KUCHÁRSKA 2006. = KUCHÁRSKA, VERONIKA: Mecenát Hedvigy Zápoľskej. *Studia Archaeologica Slovaca Medievalia* 5 (2006) 243–252.
- KÚTNIK 1966. = KÚTNIK, JOZEF: K predkartuziánskym dejinám Červeného kláštora pri Dunajci. *Nové obzory* 8 (1966) 176–193.

- LENČIŠ 2003. = LENČIŠ, ŠTEFAN: Drugetovci a Spiš. In: *Terra Scepusiensis*. Eds. HOMZA, MARTIN–GLADKIEWICZ, RYSZARD. Levoča–Wrocław, 2003. 367–379.
- MADAS 1985. = MADAS EDIT: *A néma barát megszólal. Válogatás a Karthauzi Névtelen beszédeiből*. Budapest, 1985.
- MADAS 2002. = MADAS EDIT: *Középkori prédikációirodalmunk történetéből. A kezdetektől a XIV. század elejéig*. Debrecen, 2002.
- MADAS–HORVÁTH 2008. = MADAS EDIT–HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY: *Középkori prédikációk és falképek Szent László királyról*. Budapest, 2008.
- MADAS–MONOK 2003. = MADAS EDIT–MONOK ISTVÁN: *A könyvkultúra Magyarországon*. Budapest, 2003.
- MÁLYUSZ 2007. = MÁLYUSZ ELEMÉR: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, 2007.²
- MAREK 2003. = MAREK, MILOŠ: Saxones nostri de Scepus. K niektorým otázkam príchodu saských hostí a ich život na Spiši. In: *Terra Scepusiensis*. Eds. HOMZA, MARTIN–GLADKIEWICZ, RYSZARD. Levoča–Wrocław, 2003. 353–367.
- MAROSI–SÜMEGI 1994. = MAROSI ERNŐ–SÜMEGI JÓZSEF: Karthauzi rend. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 332.
- MENCL 1954. = MENCL, VÁCLAV: *Stavebná minulosť Červeného kláštora. Pamiatky a múzea* 3 (1954) 69–74.
- MEZEY 1963. = MEZEY LÁSZLÓ: A kéziratosság századai. In: *Könyv és könyvtár a feudális társadalomban*. Szerk. KOVÁCS MÁTÉ. Budapest, 1963. 43–100.
- NÉMETH 1967. = NÉMETH PÉTER: Adatok a felsőtárkányi karthauzi kolostor építéstörténetéhez. *Az Egri Múzeum Évkönyve* 5 (1967) 73–86.
- NÉMETH 1993. = NÉMETH PÉTER: A városldi karthauzi kolostor története és régészeti emlékanyaga I. *A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei* 19–20 (1993–1994) 367–382.
- NÉMETH 1998. = NÉMETH PÉTER: A karthauziak gazdálkodása a középkori Szepességben. A menedékkői kolostor. In: *A Felvidék történeti földrajza*. Szerk. FRISNYÁK SÁNDOR. Nyíregyháza, 1998. 263–272.
- PAJDUŠÁK 1924. = PAJDUŠÁK, MATÚŠ: *Kláštorsk. Dejiny kláštora kartuziánskeho na Skale Útočista*. Levoča, 1924.
- PETROVICS 1981. = PETROVICS ISTVÁN: Volt-e Szegeden bencés apátság? *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae* 71 (1981) 37–43.
- PIRHALLA 1899. = PIRHALLA MÁRTON: *A szepesi prépostság vázlatos története*. Lőcse, 1899.
- PITI 1994. = PITI FERENC: Ercsi. In: *Korai magyar történeti lexikon (9–14. század)*. Főszerk. KRISTÓ GYULA, szerk. ENGEL PÁL–MAKK FERENC. Budapest, 1994. 188.
- PUSKELY 1995. = PUSKELY MÁRIA: *Keresztény szerzetesség. Történelmi kalauz I. A–K*. Budapest, 1995.
- PUSKELY 1998. = PUSKELY MÁRIA: *Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia I. A–K*. Budapest, 1998.
- RÁBIK 2001. = RÁBIK, VLADIMÍR: Pečate kartuziánskych kláštorov na Skale útočista a v Červenom kláštore. *Genealogicko-heraldický hlas* 11 (2001) 7–17.
- RÁBIK 2003A. = RÁBIK, VLADIMÍR: Marcelov hrad na Spiši a okolnosti jeho držby v stredoveku. In: *Terra Scepusiensis*. Eds. HOMZA, MARTIN–GLADKIEWICZ, RYSZARD. Levoča–Wrocław, 2003. 307–324.
- RÁBIK 2003B. = RÁBIK, VLADIMÍR: Stredoveké cirkevné pečate spišskej proveniencie. (Sonda do problematiky) In: *Terra Scepusiensis*. Eds. HOMZA, MARTIN–GLADKIEWICZ, RYSZARD. Levoča–Wrocław, 2003. 325–337.

- RÁBIK 2006. = RÁBIK, VLADIMÍR: Spišský župan Bald(uin) (1290–1301) a spoločenské pomery na Spiši za vlády posledného Arpádovca. *Studia Archaeologia Slovaca Mediaevalia* 5 (2006) 19–48.
- RÁBIK 2007. = RÁBIK, VLADIMÍR: Monumenta diplomatica historiam Cartusianorum in Scepus illustrantia. Projekt diplomatára spišských kartuziánov. *Studia Archeologica Slovaca Mediaevalia* 6 (2007) 7–22.
- RÁBIK 2011. = RÁBIK, VLADIMÍR: Foundation Deeds of the Charterhouse at Lechnica (The Red Monastery). On the Circumstances of Monastery Foundation. In: *Church and Ethnicity in History*. Ed. VIDA, BEÁTA. Ostrava, 2011. 91–104.
- REPČÁK 1954. = REPČÁK, JOZEF: Červený kláštor. *Pamiatky a múzea* 3 (1954) 66–69.
- ROMHÁNYI 2000. = ROMHÁNYI BEATRIX: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Katalógus*. Budapest, 2000.
- RUCIŇSKÝ 2009. = RUCIŇSKÝ, HENRYK: Neskorostredoveké dejiny Spiša. In: *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I*. Eds. HOMZA, MARTIN–SROKA, STANISŁAW A. Bratislava–Kraków, 2009. 330–543.
- SEBESTYÉN 1988. = *Szepességi avagy lőcsei krónika és évkönyv a kedves utókor számára*. Szerk. SEBESTYÉN LAJOS et alii. Budapest, 1988.
- SLIVKA 1970. = SLIVKA, MICHAL: Kláštorisko v Slovenskom Raji, alebo Skala útočišťa (Lapis Refugii). *Nové obzory* 12 (1970) 261–280.
- SLIVKA 1991 = SLIVKA, MICHAL: Cisterciiti na Slovensku. *Archaeologia historica* 16 (1991) 101–117.
- SLIVKA 1993. = SLIVKA, MICHAL: Stredoveké rehoľné komunity na Spiši a ich význam v štruktúre osídlenia. *Archaeologia historica* 18 (1993) 53–62.
- SLIVKA 1996. = SLIVKA, MICHAL: Vzájomné väzby stredovekých kláštorov vo východnej časti Karpát (poľsko-slovensko-ukrajinské). *Archaeologia historica* 21 (1996) 193–217.
- SLIVKA 1998A. = SLIVKA, MICHAL: Stredoveké rehoľné domy na východnom Slovensku. In: *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Ed. SEDLÁK, VINCENT. Bratislava, 1998. 77–88.
- SLIVKA 1998B. = SLIVKA, MICHAL: Locus amoenus v procese zakladania a výstavby stredovekých kláštorov. *Studia archaeologica Slovaca mediaevalia* 1 (1998) 59–71.
- SLIVKA 2003. = SLIVKA, MICHAL: Sídlišková a cirkevná štruktúra Spiša vo včasnú a vrcholnostredovekom období. In: *Terra Scepusiensis*. Eds. HOMZA, MARTIN–GLADKIEWICZ, RYSZARD. Levoča–Wrocław, 2003. 419–445.
- SLIVKA 2005. = SLIVKA, MICHAL: Mnísi na uhorských cestách. *Colloquia mediaevalia Pragensia* 3 (2005) 53–63.
- SLIVKA 2006. = SLIVKA, MICHAL: Uctievanie svätých na Slovensku. *Studia archaeologica Slovaca mediaevalia* 5 (2006) 91–162.
- SLIVKA = SLIVKA, MICHAL: *Kláštorský. Skala Útočišťa*. (sajtó alatt)
- SOPKO 1974. = SOPKO, JÚLIUS: Stredoveké rukopisy na Spiši. In: *Spišské mestá v stredoveku*. Ed. MARSINA, RICHARD. Košice, 1974. 101–131.
- SOPKO 1998. = SOPKO, JÚLIUS: Anonymní skriptori východného Slovenska. In: *Zborník príspevkov k slovenským dejinám. K životnému jubileu univerzitného profesora Richarda Marsinu*. Ed. SEDLÁK, VINCENT. Bratislava, 1998. 114–131.
- SROKA 2005. = SROKA, STANISŁAW A.: *Jadwiga Zapolya*. Kraków, 2005.
- ŠEDIVÝ 2009. = ŠEDIVÝ, JURAJ: Stredoveké spišská písomná kultúra. *Historia Scepusii I. Dejiny Spiša I*. Eds. HOMZA, MARTIN–SROKA, STANISŁAW A. Bratislava–Kraków, 2009. 483–520.
- ŠTEVÍK 2007. = ŠTEVÍK, MIROSLAV: *Rubrum Clastrum*. Stará Ľubovňa, 2007.
- SZABÓ 1981. = SZABÓ FLÓRIS: A karthauziak olvasmányai – pannonhalmi dokumentumok alapján. *Magyar Könyvszemle* 97 (1981) 263–275.
- TARNAI 1984. = TARNAI ANDOR: „A magyar nyelvet írni kezdik“. Budapest, 1984.
- THEINER 1859. = THEINER, AUGUSTINUS: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia I. (1216–1352)*. Romae, 1859.

- TÖRÖK 1990. = TÖRÖK JÓZSEF: *Szerzetes- és lovagrendek Magyarországon*. Budapest, 1990.
- TÖRÖK–LEGEZA 2001. = TÖRÖK JÓZSEF–LEGEZA LÁSZLÓ: *Kartauziak*. Budapest, 2001.
- TÖRÖK 2003. = TÖRÖK JÓZSEF: *A tizenharmadik század magyar egyháztörténete*. Budapest, 2003.
- TÖRÖK 2006. = TÖRÖK JÓZSEF: *Kartauziak*. In: *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon V*. Főszerk. KÖSZEGHY PÉTER. Budapest, 2006. 137–140.
- VENCKO 1927. = VENCKO, JÁN: *Dejiny štiavnického opátstva na Spiši*. Ružomberok, 1927.
- VIDA 2011. = VIDA, BEÁTA: Interesting Features of the Calendar of a Hungarian Carthusian. In: *Church and Ethnicity in History*. Ed. VIDA, BEÁTA. Ostrava, 2011. 213–223.
- VIDA 2012. = VIDA BEÁTA: „Monasterium de Erche situm in insula loci secreti.“ Ercsi monostorának történe. In: *Műhelyszemináriumi előadások*. Szerk. RÉVÉSZ ÉVA–KOVÁCS SZILVIA. Szeged, 2012. (sajtó alatt)
- WAGNER 1774–78. = WAGNER, CAROLUS: *Analecta Scepusii sacri et profani I–III*. Viennae, 1774–1778.
- WITKOWSKI 2011. = WITKOWSKI, RAFAL: Praedicare manibus. Zakon kartuzów w Europie Środkowej od początku XIV do połowy XVI wieku. *Analecta Cartusiana* 285 (2011) (sajtó alatt)
- ZSIRAY 1978. = ZSIRAY LAJOS: A lövöldi karthauzi kolostor. *Műemlékvédelem* 22 (1978) 19–23.

Chapters from the Research History of the Carthusian Order

This article collects and summarizes the most important results and publications on the history of the Carthusian order in the medieval Hungarian Kingdom.

The Carthusian order did not have a big community in Hungary, it had only four monasteries during the middle ages. Despite the small number of the monasteries, the order had international relations. The first attempt at settlement was in 1238, when the former Benedictine monastery on the island of Ercsi was donated to the Carthusians. Probably due to the Tatarian invasion the order left Hungary, because in 1253 Pope Innocent IV charged the abbey of the Cistercian monastery in Toplica to populate Ercsi.

At the end of the 13th century the monastery of *Lapis Refugii* in the Upper Plain was founded successfully. Later, in the heart of the Hungarian Kingdom Carthusian monasteries were also founded between 1330 and 1332, when Segedelemvölgy – near to Eger – became the centre of the order. The other monastery in the region was in Tárkány. It is supposed that the bishop of Eger had invited the order there to copy books for his library.

King Louis I (1342–1382) had a great role in the foundation of a Carthusian establishment in Lövöld. This monastery is a very good example that the Carthusians did not work under total western influence.

During the 15th century the Carthusian order received the monastery building left by the Premonstratensian order in Váradhegyfok, but this attempt remained unsuccessful. After the Hussite and the Turkish devastation the resettlement of the Carthusian order was not successful either. However, their former estates still appeared in later legal proceedings.